

BOŽIDAR BORKO

NOVINAR, PUBLICIST, UREDNIK IN PREVAJALEC

Jerneja Umer Kljun
Univerza v Ljubljani

1 Življenjepis

Božidar Borko se je rodil 2. februarja 1896 v Gomili pri Kogu. Osnovno šolo je obiskoval v Sv. Bolfenku na Kogu, nato se je vpisal v srednjo šolo v Varaždinu, vendar je moral zaradi šibkega zdravja šolanje nadaljevati zasebno na gimnaziji v Zagrebu. V času prve svetovne vojne Borko zaradi tuberkuloze ni bil vpoklican v vojsko, zaradi protivojnih izjav pa so ga leta 1917 za nekaj mesecev internirali v taborišče Lebring pri Gradcu.

Zanimanje za književnost je pokazal že zelo zgodaj, najprej z urejanjem in izdajanjem osnovnošolskega literarnega lista, pozneje s pisanjem in objavljanjem pesmi, člankov in ugank v slovenščini (v glasilih *Domači prijatelj*, *Zvonček*, *Ljubljanski zvon*) in hrvaščini (v glasilih *Krijes*, *Pobratim* in *Andjel čuvvar*). V novinarski poklic je vstopil leta 1919, ko je začel pisati in urejati tednik *Murska straža* v Gornji Radgoni. Leta 1921 je postal novinar in član uredništva ter 1925 tudi glavni urednik dnevnika *Tabor* v Mariboru. V času svojega delovanja v Mariboru se je zavzemal za ustanovitev Ljudske univerze, med letoma 1923 in 1925 je opravljal funkcijo namestnika tajnika v odboru za oblikovanje znanstvene knjižnice, bil pa je tudi soustanovitelj mariborske podružnice Jugoslovansko-češkoslovaške lige, tj. sekcije mednarodnega (kulturnega) združenja, ki si je z ustanavljanjem lokalnih lig v večjih krajih Kraljevine SHS in Češkoslovaške republike prizadevalo za poglobljanje mednarodnih stikov med državama na kulturnem, turističnem, gospodarskem in političnem področju. Pozneje je Borko deloval tudi kot odbornik ljubljanske podružnice lige.

Poklicno pot je v Ljubljani nadaljeval pri liberalnem dnevniku *Jutro*, pri katerem je urejal poljudnoznanstveno prilogo *Življenje in svet* (1927–30), zatem pa še *Jutrovo* kulturno rubriko (1929–45) in revijo za javna vprašanja *Naša doba*. V tem obdobju je

aktivno sodeloval v slovenskem PEN-klubu in Slovenski matici, bil pa je eden od ustanoviteljev Društva slovenskih književnikov, pri katerem je deloval v komisiji za podeljevanje literarnih nagrad. Kmalu po koncu druge svetovne vojne in ukinitvi *Jutra* je povojna oblast Borka potisnila v ozadje, najverjetneje zato, ker se med vojno ni aktivno priključil OF, čeprav je z njo simpatiziral. Dve leti je bil celo izključen iz Društva slovenskih književnikov, oblast pa ga je prerazporedila na mesto urednika v Slovenskem knjižnem zavodu, ki se je pozneje združil s Cankarjevo založbo, pri kateri je Borko kot član uredniškega odbora služboval vse do upokojitve. Borko je bil tudi eden od ustanovnih članov Društva prevajalcev Slovenije, pri katerem je deloval kot podpredsednik in mu pozneje tudi predsedoval.

Z aktivnim udejstvovanjem v kulturnih organizacijah, ustanovah in društvih ter s poročanjem o njihovem delovanju je pomembno prispeval k oblikovanju slovenskega kulturnega prostora. Božidar Borko je avtor množice publicističnih besedil (kritik, člankov, esejev), ki jih je skromno podpisoval kot B. B. ali z enim od mnogih psevdonimov. Prevedel je več leposlovnih in neleposlovnih del ter napisal vrsto poglobljenih spremnih besed prevodom tujih literarnih klasikov. Uveljavil se je predvsem kot posrednik med slovenskim, slovanskim ter romanskimi literarnim svetom. Za svoje delo je prejel več priznanj, med drugim tudi češki red belega leva IV, viteški red italijanske krone in odlikovanje SFRJ red dela z rdečo zastavo. Postal je častni predsednik Društva književnih prevajalcev Slovenije in pozneje tudi zaslužni član Slovenske matice. Po letu 1969 se je zaradi vse hujših težav z vidom postopoma umaknil iz javnega življenja. Umrl je 12. decembra 1980 v Ljubljani. Leta 1996 so ob stoti obletnici Borkovega rojstva v Ormožu odkrili njegov doprni kip, istega leta pa so ga počastili še z znanstvenim simpozijem o njegovem življenju in delu. Gl. tudi Grum 2007, Habjanič 2020, Legan Ravnikar 2018, Moder 1985, Vrbnjak 1996.

2 Prevajalsko delo

Vzporedno s pisanjem se je Borko posvečal usvajanju več tujih jezikov in že zgodaj začel prevajati iz ruščine, bolgarščine, srbohrvaščine, češčine, poljščine, francoščine, nemščine in italijanščine. Vrsta Borkovih prevodov krajših besedil v slovenščino je bila objavljena v periodičnem tisku, veliko pa je prevajal tudi iz slovenščine v francoščino, italijanščino, nemščino, bolgarščino in srbohrvaščino, vendar o teh prevodih še nimamo natančnih podatkov (gl. Vrbnjak 1996 in Haramija 1997, 172). Med knjižnimi izdajami velja na prvem mestu omeniti prevode leposlovnih del iz francoskega jezika, kot sta izbor Balzacovih del *Polkovnik Chabert in druge zgodbe* (1945), ki je nedvomno pomemben za zgodovino recepcije Honoréja de Balzaca na Slovenskem (Smolej 1997, 55), in Meaterlinckovo *Življenje termitov* (1952). Iz češčine je v sodelovanju z drugimi prevajalci med drugim prevedel roman *Hajduk Nikola Šubaj* Ivana Olbrachta (1935),

zgodovinski roman Josefa Tomana *Sonce je zašlo nad Rimom* (1966), izbor sodobne češke kratke proze *Čas nespečnosti* (1967) in zgodovinski vojni roman Herme Svozi- love-Johnove *Visoka napetost* (1974). Iz nemščine je prevedel romana *El Hakim* Johna Knittla (1945), *Aslan Norval* B. Travna (1962) in najverjetneje tudi *Škrlatnordeče mesto* nizozemske pisateljice Helle Serafia Hasse (1957). Iz hrvaščine in srbsščine je prevedel vrsto strokovnih besedil, esejev in proznih del, med drugim tudi roman *Megla in mesečina* Meše Selimovića (1967). Prevedel je tudi eno delo iz ruske književnosti, in sicer *Pekel v Treblinki* Vasilija Semenovića Grossmana (1946), ter eno iz italijanske – Pirandellov roman *Pokojni Matija Pascal* (1943).

Veliko pogosteje je Borko prevajal neleposlovna dela: življenjepise (npr. *T. G. Masaryk* Jana Herbena, 1922; več zvezkov v zbirki *Mojstri in vzorniki*), potopise (npr. *Na zlatem severu* Jana Welzla, 1944; *Anatolska obala* Romana Vlachija, 1965), strokovna, poljudnoznanstvena in znanstvena dela (npr. *Skrivnost človeškega telesa* Huga Glaserja, 1959; *Psihologija osebnosti* Nikole Rota, 1968; *Modrost našega telesa* Steva Juliusa, 1962; *Knjige, otroci in odrasli ljudje* Paula Hazarda, 1967), eseje, kritike (npr. *Trije eseji iz francoske literature* Györgya Lukácsa, 1948; *Eseji in kritike* Milana Bogdanovića, 1961) in spomine (npr. *Pogovori z Goethejem* Johna Petra Eckermanna, 1950). Gl. tudi Moder 1985 in Haramija 1997.

Na Borkov odnos do prevajanja jasno kažejo tudi številne ocene prevodov svetovne književnosti, v katerih je poudarjal nujnost prevajanja klasikov, zlasti tistih del, ki so preživela svoj čas in imajo nadčasovno sporočilo, oziroma del, s katerimi se lahko oplaja domača miselnost (Smolej 1996, 174). Borko je namreč prevajanje dojemal »kot eno najpomembnejših sredstev za zблиževanje različnih kultur« (Šabec 1996, 153) in si v svojih prispevkih prizadeval za »čim popolnejše obveščanje bralcev o novostih s področja prevodne književnosti« (prav tam, 154). Iz kritičnih zapisov je jasno, da je v prevodih Borko cenil jezikovno čistost in izbrušenost besedil, pa tudi zvestobo izvirniku ter čut za poetičnost, slog in učinek izvirnika (prav tam). Šabec (1996, 161) med drugim ugotavlja, da Borkove poglobljene in celovite ocene prevodov temeljijo na tistih elementih (npr. načelu ekvivalence in estetski funkciji prevoda), ki so jih pozneje kot pomembne označile tudi sodobne teorije prevajanja. Gl. tudi Smolej 1996 in Šabec 1996.

3 Uredniško delo

Božidar Borko se je uveljavil zlasti kot kulturni urednik *Jutra*, sodeloval pa je tudi pri oblikovanju enega letnika *Ljubljanskega zvona*. V okviru svoje uredniške dejavnosti je ob periodičnih publikacijah zasnoval in uredil tudi nekaj samostojnih del, med drugim je leta 1937 uredil zbornik *Razstava slovenskega novinarstva* v počastitev 140. obletnice slovenskega časnikarstva, sodeloval pa je tudi pri izdaji *Zbornika Zimske pomoči*, s katerim so slovenski kulturniki leta 1944 želeli prekiniti zapovedani kulturni molk in dokazati, da

je delo mogoče nadaljevati tudi v času vojne. V času delovanja pri Slovenskem knjižnem zavodu in pozneje pri Cankarjevi založbi je zasnoval beletristično zbirko *Mala knjižnica*, zbirko biografij *Mojstri in vzorniki* in zbirko *Mala filozofska knjižnica* ter uredil prvih pet zvezkov zbirke *Svetovni roman*. Po Borkovi zaslugi je pri Slovenski matici izšlo več temeljnih filozofskih del v slovenskem prevodu, bil pa je tudi med pobudniki izdajanja *Glasnika Slovenske matice*. V okviru Društva slovenskih pisateljev je zasnoval bilten *Le livre slovène*, namenjen promociji slovenske književnosti, in v sodelovanju z Elzo Jereb uredil zbornik francoskih prevodov slovenske sodobne kratke proze *Conteurs slovènes contemporains* [Sodobni slovenski pripovedniki]. Ena Borkovih zadnjih uredniških nalog je bila priprava Verbinčevega *Slovarja tujk*, ki ga je po njegovi upokojitvi prevzel Cene Vipotnik. Gl. tudi Moder 1996.

4 Avtorsko delo

Čeprav je bil Borko izrazito produktiven pisec, so knjižno izdajo doživela le tri avtorska dela s področja publicistike, in sicer *Hvala vam, knjige* (1951), *Na razpotjih časa: eseji in feljtoni* (1962, uredil Bratko Kreft) in *Srečanja* (1971). S spremnimi besedami je sooblikoval več pomembnih literarnih zbirk, kot so *Bela krizantema*, *Mala knjižnica* in *Svetovni roman*, ter med drugim napisal uvodne študije antologijam italijanske in španske lirike. Gl. tudi Vrbnjak 1996 in Legan Ravnikar 2018.

Božidar Borko, ki se je uveljavil predvsem kot posrednik med slovenskim, slovanskim in romanskim literarnim svetom, si je vztrajno prizadeval za seznanjenost slovenskih bralcev s prevodno književnostjo ter s svojim delovanjem pomembno prispeval k oblikovanju slovenskega kulturnega prostora.

Bibliografija

- Grum, Martin, ur. 2007. »Borko, Božidar.« V *Slovenski prevajalski leksikon 1550–1945. Poskusni zvezek A–J*, 59–60. Ljubljana: Založba ZRC, Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Habjanič, Iva. 2020. »Borko, Božidar (1896–1980).« *Obrazi slovenskih pokrajin*. Mestna knjižnica Kranj. Dostop 5. 9. 2022. <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/borko-bozidar/>.
- Haramija, Dragica. 1997. »Borkov prevajalski opus.« V *Borkov zbornik: referati s simpozija*, uredila Marko Jesenšek in Viktor Vrbnjak, 166–172. Maribor: Slavistično društvo.
- Legan Ravnikar, Andreja. 2018. »Borko, Božidar (1896–1980).« V *Novi Slovenski biografski leksikon*, uredila Barbara Šterbenc Svetina. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1019870/#novi-slovenski-biografski-leksikon>.

- Moder, Janko, ur. 1985. »Božidar Borko.« *Slovenski leksikon novejšega prevajanja*, 31–32. Koper: Lipa.
- Moder, Janko. 1996. »Srečanja in srečevanja za Božidarjem Borkom.« *V Borkov zbornik: referati s simpozija*, uredila Marko Jesenšek in Viktor Vrbnjak, 37–49. Maribor: Slavistično društvo.
- Smolej, Tone. 1996. »Nekateri vidiki Borkovega prevajanja francoske književnosti: na primeru Balzacovega Polkovnika Chaberta.« *V Borkov zbornik: referati s simpozija*, uredila Marko Jesenšek in Viktor Vrbnjak, 173–187. Maribor: Slavistično društvo.
- Smolej, Tone. 1997. »Borkova prevajalska poetika in prevod Balzacovega Polkovnika Chaberta.« *V Kriteriji literarnega prevajanja: 21. prevajalski zbornik*, uredila Majda Stanovnik, 49–58. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev.
- Šabec, Nada. 1997. »Borkov pogled na prevajanje.« *V Borkov zbornik: referati s simpozija*, uredila Marko Jesenšek in Viktor Vrbnjak, 153–165. Maribor: Slavistično društvo.
- Vrbnjak, Viktor. 1996. »Življenje in delo Božidarja Borka.« *V Borkov zbornik: referati s simpozija*, uredila Marko Jesenšek in Viktor Vrbnjak, 1–36. Maribor: Slavistično društvo.